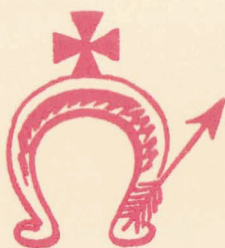


М. ФСТРФВЕРХА



ВЕЛИКИЙ  
ВАСИЛІЯНИН





**МИХАЙЛО ОСТРОВЕРХА**

**ВЕЛИКИЙ ВАСИЛІЯНИН**

Слуга Божий

**МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕЛТИЦЬКИЙ**

**Ч С В В**

\*

Н а р и с

**BASILIAN FATHERS  
26 Fairfield Road  
BRADFORD, 8, YORKS.  
England**

**diasporiana.org.ua**

Накладом автора

---

Нью Йорк, Н. Й.

1960



*„Тебі пропонуємо життя наше всім і надію...”*

Портрет пензля Михайла Мороза

\*\*  
\*\*

... Пригадую собі.

Мов крізь ясний серпанок мого далекого дитинства.

Рік — міг бути тільки 1900.

Б у ч а ч.

Сонце було добре й приголубливе.

Народ ущерть заповнив простору василіянську церкву Чесного Хреста Господнього і подвіря перед церквою.

І я з матір'ю мамою у церкві, на самім переді, міцно тримаюсь за її спідницю.

Головний престіл у сяйві світла свіч. У святочній напруженій тиші залунав у церкві спів ченців. Ішли вони серединою церкви. Зупинились вони на переді церкви.

До престолу наблизилась висока постать Архієрея Андрея Шептицького ЧСВВ, Єпископа Станіславівського. Перед кивотом він клякнув на коліна, а врешті припав хрестом до долівки й поринув у молитву.

Запам'ятав я лише цей фрагмент.

І добротою вимовне обличчя Його.

... А колись на наших землях, у Галичині, коли Владика прибував у відвідини до якоїсь церкви, тоді була це подія, що ворушила серця й душі всього нашого населення даної округи чи повіту, куди Владика прибував. Геть пініше, читаючи у повісті Олександра Мандзонія про такі відвідини біля Міляно Кардинала Федеріка Борромео, у 17-ім столітті, я — згадавши відвідини в Бучачі за моїх дитячих років

нашого Кир Андрея — зрозумів, чому і жорстокий, понурий і неприступний пан Неназваний, перед обличчям Кардинала Федеріка наvertsався до святої віри.

\*\*

... Пригадую собі.

Рік 1912.

Ж о в к в а.

Рання провесна сповнила небесні простори й землю.

На фірті монастиря Отців Василиян радісно загомонів дзвінок. Брат воротар не встиг одхилити віконця, як клацнув важкий засув і фірта наостіж відчинилася. На порозі фірти станула висока, огрядна, достойна постать ченця Митрополита Андрея Шептицького.

Дрібно заскрипіли сходи від поспішної ходи ігумена о. Віталія Градюка ЧСВВ, що біг на зустріч достойного Гостя. І ще при вході, біля фірти, вітались ці приятелі з часів спільного новіціяту в Добромилі, поцілувавши один одного у рамена.

Час до часу зі Львова приїжджав до жовківського монастиря Отців Василиян Кир Андрей. Тут він, із о. Протоігуменом Плятонідом Філясом ЧСВВ, випустив у наш світ перше число місячника „Місіонар”; тут мав він знайомого о. Йосафата Жана ЧСВВ, який прибув із Франції й, прийнявши наш обряд, постригся у ченці Чина св. Василия Великого, — перебував він тоді в цьому монастирі, українізуючись. Врешті, інколи, Митрополит Андрей прибував до цього монастиря перед самим великим постом на гру „штони”, яку ченцям раз у рік, ради передпосного дозвілля, дозволяли грати. То й

Кир Андрей, по чернечій традиції, перебував один день на спільній розвазі з усіма ченцями, привізши з собою деякі пригідні ченцям гостинці, щоб вони собі виграли.

\*\*

... Пригадую собі.

Рік 1931.

Кривчиці — Львів.

Свято Рождества св. Івана Хрестителя.

У старовинній дерев'яній церковці, бойківсько-готично-ренесансового стилю, розмолений народ, запах легко-пахучого кадила і безпоспільний, псальмопівний гомін ченців Студитів. По Службі Божій, що її служив Отець ігумен із іншими Отцями, наряд вийшов із церкви й зібрався праворуч церкви, на цвинтарі. За деяку хвилину народ заворушився! Поволі ступаючи, на хору ногу налягаючи, наближався Митрополит Андрей. По середині юрби народу поставили сильне, з простого дерева широке крісло. Кир Андрей сів у це крісло, поклав на себе епітрахиль, обкинув своїми питайно-добрими очима по зібраній тут громаді, що стулилась довкола нього, і — Во Імя Отца, почав проповідувати.

І говорив він, як завсіди, ясно, приступно, зрозуміло. Його приклади — євангельські чи з життя — були легко подані і вимовні. А говорив він тоді про ціль людини на землі, про любов до ГН Ісуса Христа, до Його Церкви, про любов до ближнього.

Його проповідь плила ясним струмком здорової, прозоро-чистої води.

І душа, і серце нашої людини, що слухала його, линули до Бога.

## Благословенні стези Господні

Митрополит Андрей граф Шептицький ЧСВВ народився 26 липня 1865 року, в селі Прилбичі, біля Яворова, в Галичині. Його батько граф Іван Шептицький, а мати Софія з роду графів Фредро. На святій тайні хрещення, що її прийняв він у латинським обряді, одержав три імена: Роман, Олександр, Марія. Вже з молодих своїх років Роман виявляв велику побожність. Мавши вісім років, він уже вмів відмовити собі деяких дрібних присмностей, щоб умертвити себе. Наприклад, його мати зауважила, що Роман під час обіду не брав солодкого. Мати запиталась його, чому він не їсть лакоминки? На це Роман коротко відповів, що не бере солодкого тому, „щоб свої гріхи спокутувати”.

Перші, початкові науки осягнув Роман, разом із своїми братами, дома, під проводом учителя, що колись був вояком папського війська. До науки відносився Роман дуже поважно. Одного разу мати приловила його, як він учився, стоячи навколішках; а робив він так тому, щоб у спеку літа не заснути. — Перше св. Причастя, якого він щиро прагнув, прийняв Роман мавши одинадцять років. У 1879 році, восени, дали його батьки до гімназії св. Анни, до 5-ої класи гуманістичних наук, у Кракові. В класі був він перший і всі його любили. Вже в гімназії мріє він стати священником, і то „лише зєдиненим грецько-словянським”. А згодом додав: „... відчуваю, що врешті-решт стану монахом-василіянином”.

В 1883 р., з 1 жовтнем, Роман почав військову службу. Але занедужавши важко на шкар-



лятину, він дістає звільнення з війська. Згідно з бажанням батька він іде на студії прав; студіює на університеті у Бреслав і в Кракові. Оточення, у якому від тоді знаходився, до релігійних справ відносилось холодно. Він улаштує у себе на помешканні сходи університетської молоді й веде дискусії на релігійні теми. Тоді ж вибрали його головою релігійної організації „Філярети”, тобто — любителі чесноти. А при цім Роман приготується вступити на шлях чернечого життя. У 1886 році, за спонукою батька, він їде до Риму. В цьому ж році їде він і на схід, на землі московської імперії. Склали іспити правничих студій у грудні 1887 р., він удруге їде до Риму. І цим разом, 24 березня 1888 року, Роман із своєю матір'ю були прийняті на послухання у Святішого Отця Льва XIII. Цей Папа особисто займався тоді реформою Чина св. Василя Вел. на українських землях Галичини; довідавшись від Романа, що він бажає стати Василянцем, був вельми врадуваний цим. При кінці послухання, на прохання Романа, щоби Папа зволів передати благословення для Чина св. Василя Вел. і для нього, Папа сказав: „Для вас і в наміренні вашого покликання подаю вам ще раз і ще раз моє окреме благословення”.

Цього ж самого року, 1888, 29 червня, Роман вступає до монастиря Отців Василян у Добромилі, де був тоді новіціят Чина. Після однорічного новіціяту, Роман, вибравши собі чернече ім'я: Андрей, 13 вересня 1889 р. складає перші чернечі обіти. Другі, вічні обіти складає 11 серпня 1892 р. у Крестинополі, а 3 вересня цього ж року одержує з рук перемиського Єпис-

копа Юліяна Пелеша св. Тайну священства. І свою першу Службу Божу у церкві рідного села Прилбичі відслужив 11 вересня 1892 р.

Три роки пізніше, мавши 30 років життя, о. Андрея іменують магістром новіціату. Перший молодий монах реформованого Чина стає виховником молодих ченців. І далі переходить о. Андрей від однієї праці до другої, усе нової, діяльнішої, щораз ширшої і глибшої. У місяці липні 1896 р. назначають його ігуменом монастиря О.О. Василіян у Львові, де він бере живу участь у місіях по Галичині, проповідас, сповідає — віддається повній духовній праці. У 1898 р. покликають о. Андрея на професора теології у Кристинополі.

З волею Божого Провидіння отвирається нова сторінка життя о. Андрея; він стає на новий шлях усеобіймливої праці для Ісуса Христа і для Його Церкви й для свого народу: стає на шлях великих завдань і посвяти усього свого життя. А що цей шлях був Христовий — шлях любови, то був він для о. Андрея тернистий.

Його висувають — 2 лютого 1899 — на станиславівського Єпископа. Отець Андрей, у своїй щирій покорі, відмовляється від цієї гідности. Але Папа Лев XIII, який запам'ятав собі о. Андрея з послухання у 1888 р., висловлює своє бажання, щоб о. Андрей таки прийняв це іменування. І 17 вересня 1899, висвячують о. Андрея на Єпископа; а 20 цього ж місяця відбувається його інтронізація у Станиславові.

Молодий, 34-літній Єпископ із запалом віддається пастирській праці. У першу чергу — відвідує свої парохії: Поділля, Підгіря і гори

Карпати, Гуцулів. Далі, ствиряє духовну семінарію у Станіславові, відновлює катедральну церкву. Та при цій праці приходить знесла хвилина — Кир Андрей стає головою усієї української католицької Церкви: 12 січня 1901 року він вступає на митрополичий престіл, як Львівський Архієпископ, Галицький Митрополит і Єпископ Кам'янця Подільського. На цій становищі він, найперше, заходиться виховувати молодих священиків; реорганізує львівську семінарію, робить усе що може, щоб отворити велику семінарію у Станіславові й у Перемишлі. Здібніших учнів богословія посилає на студії до Риму, до Інсбруку, Фрібургу, до Августінеум (Відень).

За згодою Папи св. Пія X зв'язується потаємно з прихильниками до св. Унії православним духовенством із Кам'янець-Подільської Єпархії. — Іде назустріч добрим і побожним молодцям, які через брак більшої освіти не могли вступити до Чина св. Василія Вел. хоч і мали покликання, — для цих Кир Андрей основує у 1903 році Чин Студитів, на зразках нашого східного обряду. Для цього Чина устанавляє нове чернече правило, „Типікон” назвавши, яке затвердили всі наші Єпископи, 30 жовтня 1906. Ігуменом цього Чина назначає свого рідного брата Казимира, який, постригшись у ченці Чина Студитів, дістав імя Климентій; титул Архимандрита Чина Кир Андрей затримав для себе. — Мавши вже вроджений у крові нахил і відвагу: стреміти до ширшого і глибшого, що позначається через усе його життя, — Кир Андрей, щоб мати зв'язок із тисячами прочан із московської імперії, що прибували на прощі до

св. Землі, задумав був оснувати монастир Студитів у Палестині і, в 1906, заходився купити там якийсь старий монастир, щоб у ньому поселити наших ченців. — З подихом деякої волі на землях московської імперії після революції 1905 року, Митрополит Андрей, як Єпископ Кам'янця Подільського, уважавши себе уповноваженим, висунув проєкт: висвячувати католицьких, східного обряду священиків і єпископів для незєдинених у московській імперії. А в 1907 році, потайки, як агроном львівського митрополита, виїжджає у справах унії до Москви; там зустрічається з деякими йому знаними прихильниками унії Єпископами й заохочує їх „увійти у звязки з Римом і заявити свою прихильність для зєдинення Церков”. Зєдинити Церкву Сходу з Заходом — набирає у Митрополита Андрея усе більшого засягу. Він стає одним із ініціаторів щорічних зїздів богословів у Велеграді на Моравії, щоб оживити взаємини між Сходом і Заходом. І на цьому першому зїзді, у 1907 р., коли його обрано й предсідником зїзду, він виголосив уступну доповідь.

У 1914 році Москалі — у війні проти Австрії — займають Галичину. З московським військом прийшли на наші землі й московські „воззєдинителі” до московського православ'я, ославлений Єпископ Евлогій, якому до помочі була й московська адміністрація на чолі з графом Юрієм Бобрінським. Цей губернатор Галичини постійно стояв на тім, що „Уніяти, це зрадники православ'я, ренегати, апостати, їх треба силою навернути на дорогу чистої правди”. А щоб така московська робота вдалась, то

треба було усунути Митрополита Андрея. Москалі зайняли Львів 3 вересня 1914, а 18 вересня цього ж року, після проповіді Кир Андрея у церкві Успення Пресвятої Богородиці у Львові, — де він закликав вірних бути витривалими у святій католицькій вірі й відданими синами й доньками Святої Апостольської Столиці, — його арештують і вивозять спершу до Києва, потім до Курська, а врешті — до Суздаля над Клязмою. Тут, у однім монастирі, що рівночасно був і вязницею, Кир Андрей перебув понад два роки. З вибухом революції у 1917 році у московській імперії, нашого Митрополита звільняють. Вийшовши з тюрми, Митрополит Андрей найперше їде до Петербургу й тут, користаючи з приходу волі, заходиться навязати звязки з представниками революційного уряду й обговорити справи Унії з Римом. У Петербурзі дає духовні вправи для московського католицького духовенства, що було йому підчинене. Тут скликає й відбуває Синод цього духовенства. Кир Андрей їде й до Києва. І тут відвідує осередки католиків; задумує будувати церкву для Українців католиків, переважно Галичан, яких там тоді було багато. В місяці жовтні 1917 року Митрополит вертається до Львова, де його тріумфально вітають як Царського Вязня.

У себе в краї Кир Андрей застає безладдя, руїну, що її спричинила війна в усіх ділянках нашого життя. Це все не лише не знеохочує його, а навпаки — він із щирим запалом забирається до праці: направити зруйноване життя. Найперше, думає за тих, що є основою народу — за дітвору, за воєнні сироти, за бідних.

Для сиріт засновує національний сиротинець, на який дає усі свої прибутки.

1 листопада 1918 Галичина й Буковина проголошують свою самостійність. У Львові почались бої за місто між Українцями як господарями цієї землі, й Поляками зайшлими туди. Поляки, вже з хвилиною оволодіння горбом св. Юра, інтернують Митрополита в його палаті, провіряють листи до нього, забороняють йому й до катедралі св. Юра входити. Щойно з кінцем 1920 р. вдається йому виїхати до Риму. Та вернутись до краю зараз — уже не міг, бо польський уряд загрозив Кир Андресві, що знову увязнить його; і він остається на деякий час закордоном. Тут розвиває рухливу й широко zakresлену діяльність у справі Унії: у Італії, у Франції, Англії, Бельгії, Голяндії, у ЗДА — усюди поширює ідею: зєдинення Церков, православної з католицькою. Польський уряд заходитьсь перед Апостольським Престолом, щоб Митрополита Андрея усунути з митрополичого престола у Львові. Папа Венедикт XV у цей час висилає Кир Андрея на Апостольську Візитацію до Українців у ЗДА, Бразилії, Аргентини. Найбільше праці й труду вклав він у Аргентині й Бразилії, де наш нарід і в релігійних потребах терпів від польських священиків, які перед місцевою церковною владою твердили, що Українці — це ж польський нарід і окремих священиків, ні окремої єрархії їм не треба. Вернувшись із цієї візитації, Митрополит Андрей у своїм звідомленні до Священної Конгрегації Східної Церкви в Римі запропонував: створити для Українців у Південній Америці власну Єрархію.

В березні 1923 виринула справа: остаточне прилучення Східної Галичини до Польщі. Митрополит Андрей їде з Риму до Парижа, щоб у цій справі інтервенювати в чинників французького уряду. І таки ще в березні 1923 його приймає президент Республіки Рамон Пуанкаре і президент міністрів Аристид Бріан. На жаль, і йому не вдалося у цій справі досягнути успіху. У вересні 1923, у своєму повороті з Риму до Львова, на польському кордоні Поляки затримують Митрополита й інтернують його у Познані. З цього інтернування звільняють його щойно в січні 1924 р. на домагання Папи Пія XI. — По довгій відсутності, від 16 грудня 1920 до 2 лютого 1924, вернувшись до Львова, Митрополит Андрей забирається з іще більшим запалом, як досі, до праці: основує релігійно-науковий кварталник „Богословія”, основує Богословську Академію, яка стала осередком для вищих наук для східньо-католиків; організує — у 1927 — єпископські Конференції у Львові й у Римі, ціллю яких є об'єднати весь словянський єпископат східного обряду; закладає „Народню Лічницю”, часопис Католицької Акції „Мета”, літературно - науково - мистецький журнал „Дзвони”.

В 1938 р., коли польський уряд став нищити церкви на Волині, Холмщині, Підляшші й Поліссі, — і знищив до сто церков, — Митрополит Андрей проголошує відважного, рішучого Пастирського Листа до свого Духовенства з гострим протестом проти Поляків, взявши в оборону братів православних незєднаних.

Приходить осінь — 1939, друга світова війна. Большевики займають Галичину. Митрополит Андрей пише до Папи Пія XII листа, якого передає через одного священика, й у цьому листі просить потвердити повновласти, що їх дістав він, Кир Андрей, ще від Папи св. Пія X; а також просить за дозвіл висвятити на Єпископа о. Йосипа Сліпого, на свого помічника з правом наслідства. Папа Пії XII на всі ці прохання Кир Андрея дав свою згоду. І в жовтні 1939 Митрополит Андрей творить чотири Екзархати: Холм і Волинь — Кир Микола Чарнецький ЧНІ, Білорусь — о. Антоній Неманцевіч Т. І., Московія і Сибір — о. Климентій Шептицький Чина Студитів, Україна — о. Йосип Сліпий.

За большевицької окупації Галичини большевики заборонили навчати катихизму. На це — Митрополит заохочує священиків творити з-посеред світських людей гуртки охочих катихистів, щоб ішли в народ і навчали дітей і старших катихизму, а в потребі щоб давали св. Тайну Хрещення. У грудні 1939 видає Пастирського Листа до всього Духовенства, в якому закликає, щоб не покидали довірених їм душ, заохочує до витривалости, до посвяти. В січні 1940 скликає до Львова Єпархіяльний Синод. У квітні цього ж року видає Пастирського Листа, яким розпоряджає організувати Євхаристійний День у наміренні: навернення безбожників.

За німецької окупації Митрополит Андрей зазнає нового переслідування від західного окупанта, але, неподатній, стоїть на своїм становищі: оборонця св. віри і Пастиря україн-



ського Народу. Гештапо переводить у нього ревізії, шукає й у катедралі за річiami підозрілими, за літературою проти устрою й уряду гітлерівської Німеччини.

В липні 1944 змора гітлерівської Німеччини уступила зі Львова, а на Львів і на Галичину знову хлинула большевицька змора. Наш край у повній руїні, у безладді. Наш нарід розкинений по Німеччині на важких роботах, по тюрмах, по концентраках і на Сибірі; а тисячі й тисячі повтікали в світ за очі перед большевиками. Багато парохій залишились без парохів. Це все придавлювало і такого сильного духа, який усе життя неподоланно діяв у Кир Андрєя.

Туземна мандрівка Митрополита Андрєя наближалась до кінця. Його життєві сили все більше опускали його. Він передчував свою кончину. Своє життя закінчив словами: „І не почуєте більше мойого голосу аж до Страшного Суду”.

Першого листопада 1944 року в годині 13.30 закінчилась його свята туземна мандрівка.

### **Безмежна любов до Бога**

Основним, головним і невичерпним джерелом Слуги Божого Андрєя у всьому його житті, від дитинства до смерти, у всіх його задумах, у його чинах, у його такій живій і всесторонній діяльності, — була його велика, чиста, в кожній хвилині й кожній обставині його життя виявлювана любов до Бога. Тільки з джерела цієї його любови до Бога випливали його віра, його любов до ближнього, до бідного, його поворот до свого народу, його покликан-

ня до чернечого життя, його покора, посвята й терпеливість у фізичних його терпіннях і моральних, його витривалість, сила характеру, його євангельська доброта та всепрощальна постава до ворогів, до всіх тих, що чинили йому зло, що проти нього виступали.

Вже в дитячих роках, коли „мама вчила його катихизму, він як лиш мова була про Христові Страсти або про Розп'яття Ісуса Христа, — починав плакати”. Навчившись читати й писати, він на кусниках паперу записував собі різні короткі молитви, або короткі пояснення тайнств св. Вервиці. А його першим апостольством у родині було — відмовляти св. Вервицю із учителем і з своїм братом Юрієм. Що більше входив у роки, то ця любов до Бога усе більше в ньому розвивалась, кріпшала. Ми вже згадували, як це він, мавши вісім років, на питання мами — чому при обіді не їсть ласочинки, відповів, що стримується від цього тому, „щоб спокутувати свої гріхи”.

І ця покірنا, віддана любов до Бога через усе його життя горіла в його серці — ченця, Єпископа, Митрополита. На своїх візитаціях, перед Службою Божою, — що мені, дитині, а згодом і юнакові, довелось бачити на власні очі, — Слуга Божий Андрей, припавши хрестом перед престолом, перед Найсвятішою Євхаристією, у покорі приносив свої молитви Всевишньому за свою паству, за себе, а напевно, і в першу чергу, бо ж це була головна ціль усього його життя: за поворот до св. Церкви наших братів незєдинених. Вже коли важка недуга прикувала його до крісла, коли вже не міг вільно рухатися, коли вже й святу Літур-

гію відправляв у цьому ж кріслі-візку при окремо для нього збудованому престолу, — то й тоді, по кожній Службі Божій, що її відправляв у асисті свого брата о. ігумена Климентія, а до якої часто служив йому мистець Михайло Мороз, — Митрополит Андрей, благодарення чинючи, припадає хрестом на своїм престолу, довго заглиблюючись у молитву.

І тут приходять на думку його слова з однієї приватної родинної розмови: Пресвята Євхаристія це такий чудовий винахід Божої Любови, що Господь Бог напевно знайде спосіб, щоб це Таїнство продовжувалось також й у Небі.

На хвилину зупиніться й призадумайтесь над цими дивно-глибокими словами: якесь неохопне й добре почуття прокидається у нашій душі до милосердного Бога.

### **Покликання до чернечого стану**

Покликання людини до якогось стану приходить у її молодості. Юнак, молодець, чи молода дівчина, інколи вже від дитинства виявляють свій нахил до якоїсь професії, до якогось стану, на вибір якого рішають у молодих роках, закінчивши перші вступні науки. Мудрі і розважні батьки ніколи не стримують своїх дітей у їх нахилах до якогось стану, якщо цей стан, який їх дитина „воліє”, не йде проти Бога, проти Його волі. Бо людське життя, життя кожної спільноти складається з безлічі клітин, і всі ці клітини розвиваються й діють для добра спільноти, але мають вони діяти й на славу Божу.

Покликання ж — іти на виключну службу Богові, приходить лише від Бога. Розуміється, людина має вільну волю, може йти за „голосом” покликання, може й відхилити його; але вже так Бог дає, що покликання, яке приходить від Бога, є майже невідхильне; людина від ранніх років свого життя може його відчувати, може й вагаться у ньому, може мати перепони від нерозважних батьків іти за голосом свого покликання, але, якщо це покликання є до служби Богові, то воно таке послідовне в людині, воно так глибоко вкорінене в душі її, молодця чи дівчини, що швидше чи пізніше воно, звичайно, здійснюється. Безперечно, тут діє окрема ласка Божа. Адже ж бували, є й будуть випадки, що хтось із якихось причин не пішов за голосом Божого покликання. Така людина не має спокою у житті, постійно почувается не на своєму місці, постійно в душі вона збентежена. І інколи вже в старших роках свого життя така збита з шляху свого покликання людина, таки вибирає собі той стан, до якого Бог призначив її.

Приклад: недавно, бо 20 грудня 1959, в Римі, висвячено на священика Конгрегації Непорочного Серця Марії, Люїса Іньяція Андраде, що був прем'єр-міністром Колюмбії, амбасадором Колюмбії при Ватикані, а в день свого висвячення було йому 65 років. По своїм висвяченні він так сказав: „Щасливий я, що приступаю до престолу, в надії, що, поки скінчиться мій час, іще дещо зможу зробити на честь і славу Бога й для миру в Христі серед людей”.

А гадавши про нерозважних батьків, які роблять своїм рідним дітям нераз суворі і

згіршливі перепони, щоб їх завернути з шляху Божого покликання, наведемо тут дуже вимовний приклад. У часі останньої, другої війни, 1939—1945, в околицях Кембриджу, в Англії, були табори для полонених Італійців. По війні, багато цих полонених не вернулись до Італії, а оженившись із Англіїнками залишились жити в Англії у цих же околицях Кембриджу. В літі, 1959, відвідав ці розкинені родини Італійців італійський місіонар, що прибув туди з Риму. Заходив він по черзі до кожного Італійця, дістаючи від них усе нові адреси цих розкинених родин своїх краянів. У кожній хаті, куди заходив місіонар, усі однаково оповідали йому про одну паню, яка під час війни часто відвідувала італійських полонених у таборах, і приносила їм, кожен раз, харчі, одежу, ліки. І завсіди була щедра у своїй для них помочі. А як вони, полонені, переїжджали повз її хату на роботу, то вона з вікна махала до них італійським прапорцем. І завсіди наказувала їх — любити Бога і свій рідний край. Місіонар вельми зацікавився цією панею. По деяких зусиллях дістав її адресу й вибрався до неї у відвідини.

Місіонар став перед будинком, число якого відповідало адресі. Цей великий будинок нагадував радше монастир, а не світську палату.

— Я потягнув за ручку, — оповідає місіонар. — Обіззався дзвінок. Відчинились двері, переді мною стояла достойної постави пані. У неї сивий волос. Вона трималась просто, певно. „Я є італійський священник”, — я сказав. „Заходьте!” — вона попросила. Переходжу кімнати. На стінах багаті килими. Завела ме-

не до просторої салі-бібліотеки. Просила сідати.

— Ви прийшли, щоб довідатись чи ходжу я на Служби Божі, — сказала і, сівши, впилила в мене проникливі очі.

Я згадав ціль моїх відвідин у Англії. І сказав їй, що говорять мені про неї колишні полонені Італійці. У неї прояснилось обличчя. Спитався я її, як опинилась вона в Кембриджі. Вона почала оповідати про свої мандрівки по всій Італії, по Європі, по Америках.

— А ця моя гарна хата зветься Асольо . . .

Попросив я її, щоб подала вона мені, як це можна, своє італійське прізвище.

— Я походжу з родини Дузе . . .

— Чи не будете ви, випадково, своячка великої артистки? — запитався я, мавши на увазі славу нашу артистку сцен світу Елеонору Дузе.

Схопила мене за рамя так, що цілим мною стрясла, і сказала:

— Це ж моя мама! . . .

І так віднайшов я доньку славної артистки.

Оповіла вона мені як вона вийшла заміж за професора університету в Кембридж містера Буллов. Вони мали двоє дітей — Севастіян і Елеонора. Син постригся в ченці Чина св. Домініка, а донька постриглася у черниці Чина св. Домініка.

— Так хотів Бог! Чи ж повинна я була цьому противитись? Я сказала моє: „Нехай так і буде!” А по смерті мого чоловіка, ця моя хата стала для мене за-велика, то я відступила її на монастир для Отців Домініканів! — закінчила розмову моя краянка.

\*\*

Слуга Божий Андрей відчуває: покликання іти на службу Богові, — від свого дитинства. Мав дев'ять років як признався своїй матері, що хоче бути священиком. З ходом років дитини, юнака, молодця цей голос у його душі постійно відзивається, покликання постійно степенується, скріплюючись. На університетських студіях він уже бачить ясно шлях свого покликання; він звіряється своєму родинному приятелю, Антоні Попель, що „якщо стану священиком, то лише зєдниненнєм грецько-словањським”. Деєкілька днів пізніше це своє стремління він завершує: „. . . відчуваю, що, кінець-кінців, стану монахом Василянїном”. Шлях, на який Бог кликав його, уже був йому певний; і може передбачав, що тернистий буде цей шлях для нього. Стати монахом-Василянїном, означало для Слуги Божого Андрея: вернутись до свого народу українського, вернутись до його обряду. Старовинний рід Шептицьких, із кінцем XVIII столїття, зовсім підпав під вплив польської культури, польського оточення і златинїзувався, спольщився. Поворот молодого аристократа від польськості до українства — важкий крок. Спротивиться цьому батько, спротивиться родина. Але молодий Роман Шептицький, студент університету, чистий і відданий своїм серцем і душею Богові, а пізнавши історію свого роду, прагне поступити чесно й супроти свого народу — українського; не даремне ж він сказав, що бажає стати монахом-Василянїном.

Врешті, не можна й сумніватись у цьому, що молодий Роман Шептицький бував і в старовинному василянському монастирі в Уневі. Адже ж колись була тут архимандрія! У 1709 році знесено монастир і, згодом, став він літнім осідком галицьких митрополитів.

Пригадую собі, як у 1913 році, о. Пасив Кисіль ЧСВВ і брат Йосафат Рогатинський ЧСВВ забрали мене з собою на відпуст до Унеза — чи не на Першої Пречистої! — помагати продавати книжки й молитовники видавництва Отців Василіян у Жовкві. Коли перед моїми очима показали старі мури, що фортечним ладом оточували монастир і церкву; коли увійшов я на подвір'я монастиря і на порозі старовинної церкви станув — моє серце юнака забилось тоді живо-живо: це ж наша в цій зеленій долині, довкола огорненої зеленими, густими й старими лісами старовина! — подумав я. Подався я праворуч і увійшов до монастиря. Й опинившись у просторій гостинній, на поверсі, зі стін на мене зирнулися наші Єпископи минулих століть. Завсіди усміхнений о. Пасив подавав мені кожного з них ім'я й прізвище: Йосип Шумлянський, Інокентій і Юрій Винницькі; а далі — Варлаам Шептицький, 1710-1715, Атанасій Шептицький, що від 1729 року став київським митрополитом, другий Атанасій Шептицький — Єпископ у Перемишлі, 1762-1769, Лев Шептицький, 1749-1780, він же й київський митрополит. Напевне, вперше я тоді відчув у серці тепло, що я Русин, як ми себе тоді називали.

Молодий же Роман Шептицький, відвідавши й цю гостинну, хто зна чи не скрпив



свою постанову: повернутись до свого народу, до його обряду.

В червні 1883 року Роман складає іспити з великим успіхом. І в цьому ж місяці признається матері: „Я постановив стати Василіянином; у цій справі напишу до батька й піду на новіціят”. Батько, довідавшись про цю постанову сина, коротко втяв: „Ніколи в світі!” Батькові, що вже на добре втягнувся у чужу культуру, оточення, не легко було дати згоду на такий рішучий крок сина. А добрий син не спротивився забороні батька, до ніжного ж серця матері сказав: „Поясни батькові добре, що я не маю наміру вступати до монастиря, поки він не дасть мені своєї остаточної згоди на це”. З цих слів виходить, що син усетаки не тратив надії на батькові згоду. А щоб цю згоду осягнути — він напевно вдався з молитвою до Бога. Хоч, інколи, молоде серце не витримувало й він бунтувався проти цієї заборони батька: „Не можу більше того витримати... Не остається нічого іншого лиш утікати з дому”. Більше року жив Роман у цій непевності й у терпінні. А в 1884 році батько дає свою згоду на задум сина — постригтись у ченці Чина св. Василія Великого. Але, щоб більше досвідчити сина у твердості його постанови, батько каже йому, щоб він іще зробив студії права.

Думка: повороту Романа до свого народу, не покидає його. Проте, бувають у нього хвилини вагання. Либонь найважчу хвилину такого вагання пережив він у місяці лютні 1888 року під час відвідин у старовинному монастирі Отців Венедиктинів у Монте Кассіно, в Італії. Увійшовши до цієї старовинної базиліки, що

вся у різнотонному с'яві старовинних мозаїк, яку на тім місці, за власними плянами і власними руками, з своїми ченцями збудував св. Венедикт, — молодий Роман, під впливом величі католицького Заходу, вельми завагався: чи не залишитись йому в латинським обряді? Перед його очима й у душі стала історія цього святого місця — Монте Кассіно.

Святий Венедикт, — роджений 480 року, — прибуває 497 р. до Риму на науку. Але вже по трьох роках науки він — уже знавши про перших основників чернечого життя на Сході: святого Амонія, братів Макаріїв, св. Пахомія, св. Єроніма, а в першу чергу — великого реформатора й першого організатора чернечого життя св. Василя Великого, — іде, св. Венедикт, на самоту в гори Сімбруїні, між дикі скелі Сучьяко. Там, в одній долині, над шумливою річкою Анісне, за містом Тіволі, знаходить собі печеру, в якій живе три роки, нікому не знаний; лиш один чернець Роман знає про нього, дає йому чернечу одежу й у милостині хліб йому приносить. Десь у 529 році, — за імператора Юстиніяна й Папи Фелікса IV, — св. Венедикт уже з своїми ченцями прибуває на цей верх Монте Кассіно. Тут іще застає поганську святиню Аполлона. Божий муж повалив ідола, знищив його престіл, на місці святині Аполлона збудував молитовню св. Мартина, а де був престіл Аполлона, там збудував молитовню св. Івана. Це ж той Божий муж, перед яким жорстокий Тотилія упав ниць до землі й на заклики святого не відважувався підвестися, щойно святий Венедикт підніс Тотилю і до нього сказав: „Учинив ти багато зла;

вже прийшов час, щоб ти припинив оте зло чинити. Ти напевно до Риму увійдеш, перейдеш море, царствуватимеш дев'ять років, а на десятому умреш”.

Перед очима й у пам'яті Романа Шептицького переходить, пересувається ця історія цього славного місця. Він зупиняється над цією знатною постаттю св. Венедикта, що перший на Заході zorganizував чернецтво; своїм „молись і працюй”, своїм смілим тоді гаслом: „Усі, шляхтичі чи плебеї, ми є одні у Христі”; для св. Венедикта єдине знамя було: „Змагатись для Христа”. Він із своїм чернецтвом мав успішний вплив на релігійне і церковне життя, на розвиток культури й цивілізації на Заході у середньовіччі, його Чин у першій мірі причинився до тривалости й устрою держави в Європі, християнської держави, на місце поганської, яка тоді, під ударами варварів і Візантії, валилася. „Уся Церква стає, можна сказати, чернеча; з Чина Венедиктинів тягне Вона силу, щоб відновити побожність і пошану, що належаться Богові”.

Проте, молодий Роман Шептицький витримує цю душевну пробу-боротьбу, вагання і таки ще цього ж 1888 року, 29 червня, отвиратється перед ним фірта монастиря Отців Василіян у Добромилі, де він починає чернече життя.

### **Доброта во Христі**

Гуцул Лендюк, вїйт села Космач у наших Карпатах, поважний і шанований газда, який знав Слугу Божого Андрея, ще з тих часів, коли цей був Єпископом Станиславова, таке до

мистця Михайла Мороза сказав: „Як Митрополит Андрей Шептицький подивився на чоловіка, то робило си легше на душі й забував-ес за всі тегарі; так, якби-с си відповідав із найтежчих гріхів”.

У словах цього селянина-гуцула скривається уся характеристика Кир Андрея як ченця, як священника, як людини. Найкраще пізнаємо священника при престолі. Михайло Мороз, який інколи мав щастя служити Митрополитові Андрєві до Служби Божої, каже, що під час Служби Божої Слуга Божий наче переїстотувався: „Я бачив священника святого; я душею переносився з ним у гостину до Найвищого у Царство небесне”.

Далі оповідає М. Мороз: „А всі ті бідні прохачі Львова, що в деякі, означені дні постійно напливали до палати й заходили до Кир Андрея, — бо ж тоді двері для цих бідних стояли отвором, — дуже часто приходили не лише по милостиню, а тому, щоби поглянути на нього, подивитись на його обличчя, що було усмінене й добре, щоби незаметно диткнутись кінчика його ряс. А приходили до нього не тільки діди наші, але приходили взагалі — діди Львова, Українці, Поляки, Жиди”.

Якось недавно читав я думки-нариси одного католицького священника, вже покійного, якого усі, що його знали, шанували як великого праведника. Цей священник залишив у своїх записках між іншим і таке: „Священник повинен бути святим, а не професіоналом”. Папа Іван XXIII на другій сесії Римського Синоду, 25 січня 1960 р., м. ін. сказав, що „священник це особа священна, життя святе”. Слуга Бо-

жий Андрей усім своїм життям дав докази цього твердження. Із душі і з серця Кир Андрея, що всеціло були віддані Богові випливали його доброта й любов до кожного брата во Христі, до ближнього, до убогого, до вченого й до звичайної людини, до селянина чи робітника. Для нього — усі були рівні во Христі.

З цієї любови випливала й ця його душевна настанова до — так званих у щоденній мові — противників чи й ворогів. Він, як і брав їх за противників, ворогів, то не своїх, а Христа. І все своє життя він заходився усіх їх повернути для любови до Христа і до Його Церкви.

В 1914 році, ледве Москалі увійшли до Львова, а вже, на наполягання московського єпископа Евлогія перед московським губернатором гр. Бобрінським, Слугу Божого Андрея арештують, вивозять на Схід. Згодом, Кир Андрей опинився у Суздалі в монастирі-тюрмі, — де за царським наказом тримали духовників, що в московській імперії прогрішилися чимось супроти благочестя московського. Тут, у Суздалі, дають Слугу Божого Андрея до такої тісної келії, у якій почувається наче в могилі. Якось дозволили йому піти на Службу Божу, яку служив архієпископ Володимира над Клязмою Алексєй. На „Єлици оглашенні ізідіте”, служачий владика приказав, щоб Слуга Божий Андрей негайно вийшов із церкви, бо він, цей московський архієпископ, рахував його — як колись у перших століттях християнства — за „оглашеного”, за катакумена, тобто, за такого, що ще не є хрещений, ще не має права бути приявним на дальшій частині св. Літур-

гії, на якій можуть бути лише вірні, вже охрещені. І Слуга Божий Андрей мусів був опустити церкву. Але коли той же попередньо згаданий єпископ Евлогій, — колишній співробітник гр. Бобрінського у Галичині, чільний поширювач православ'я і спричинник вивозу Кир Андрея на Сибір, — разом із митрополитом Антонієм Храповицьким, утікавши в 1919 році від большевиків, зайшов на гору св. Юра у Львові, щоб відвідати Кир Андрея, тоді він, єпископ Евлогій, не встиг іще й зголоситись на послухання, як Кир Андрей вийшов їм назустріч і з словами любови й приязни промовив: „Прошу! Прошу зайти! Маю вільні кімнати й будете моїми гістьми”. Запросив цих владик до спільної з ним трапези, був вельми гостинний і вибачався перед ними, що не сподівався таких відвідин і не міг їх обох прийняти краще, як належалося. Про це все згадує й сам єпископ Евлогій у своїх спогадах „Путь моей жизни”.

Чи ж цей один приклад із історії життя Кир Андрея не вистачав би, щоб нам показати, що це є — любов ближнього, хоча б той ближній був і нашим противником?

Другий приклад із його життя покаже нам, як він ставився до наших вільнодумців, до наших бунтівників проти Бога, до наших інтелектуалів, що були — як і нині такі ж є! — свідомими чи несвідомими „єретиками віку”; з яким милосердям відносився він до цих заблудших своїх братів, як глядів на них із повним виrozumінням, що це бунтівники по своїм не-розумі, по гарячці й неспокою серця, по зухвалості їх.

Тут приходиться нам на думку один вислів із проповідей св. Івана Віяннея. Його стиль, приклади, картини були в його проповідях незвичайно приступні, виразисті й переконливі. Якимось він сказав: „Усі ми є неначе ті розбійники, що висіли обабіч розп'ятого Ісуса Христа на Голготі. Лише заходить та різниця між нами, що одні є з правиці Христа, а другі з Його лівиці”. Не виключене, що й Митрополит Андрей у своїх поглядах на людину був такого ж переконання, що й св. Іван Віянней.

Візьмімо, для прикладу, лише дві індивідуальності з нашого світського культурного світу: неспокійний, живий, постійно шукаючий у житті правди, великий, хоч і нерівний ум — Іван Франко. Другий, увесь у тіні першого, неспокійний, духово незрівноважений, безперечно жив величиною І. Франка — Михайло Павлик. Обидва вони інколи явно йшли проти правдивої віри Христа й проти католицької Церкви, проти її науки. Інколи, вони явно ставали на шлях вільнодумства, що — від французьких енциклопедистів починаючи — стало помостом, передвісником нинішнього большевизму, комунізму, атеїзму.

Як причинок до характеристики переконань, світогляду Івана Франка й Михайла Павлика може кинути світло такий вимовний випадок у їх житті й діяльності.

Був такий америцький учений, історик Джон Вилліям Дрепер. Чи не в 1873 році написав він книжку „Історія боротьби віри з наукою”. Ця книжка, взявши її вартість справді безсторонньо, це вершок якоїсь духової неохайности, релігійної нетолерантности, свідо-

мої брехні й перекручування історичних подій і науки. Ціль цього твору є наскрізь ясна: вдарити по католицтві, бо це — згідно з думкою цього історика — не є ніщо інше як обскурантизм, темнота. Цей твір переклав, у 1904 році, М. Павлик на українську мову. На 132 сторінці цього перекладу, де Дрепер говорить про еретика ченця Джіордано Бруно, М. Павлик у ноті дослівно пише таке: „Дня 9-го юня 1889 року відкрито в Римі памятник Д. Бруна — не в церкві св. Петра (бо се й неможливо, поки вона буде первопрестольною свяतिною католицизму і католицизм католицизмом), але на місці великого церковного злочину з 16-го феверяля 1600 року, на Кампо деї Фіорі... Памятник відкрито при величезній, палкій участі найперше самого італіянського народу. Похід борців за волю Італії, студентів університетських, фармазонів, міщан, робітників і селян потребував мало не дві години, поки перейшов перед статую Бруна, віддаючи йому честь, яко найгіднішому синові Італії таї великому мученикови за найдорожше в людині — за волю її духа... В торжестві взяв участь увесь цивілізований світ; один бесідник, славний учений Молешот сконстатував, що всі народи були репрезентовані в Римі, хто не міг бути особисто, слав бодай лист або телеграму і з заявою своєї пошани до Бруна та солідарности з безпосередними учасниками торжества (була там і русько-українська телеграма, вислана мною і Франком і підписана й Поляками: дром Софією Дашинською, та Яном Касправичем. Вона величала італіянський нарід за те, що родив такого чоловіка таї святкує його па-



мять і кінчилася словами: Віцісті, Бруно — побідив еси Бруно!) . . . Боляче вражає, коли подумати, що не чути було на тому святі голо-су того, хто мабуть найгорячіше з усіх при-няв би був таку пошану Бруна і чиї праці пев-но прискорили те, велике свято перемоги Бруна й людської цивілізації над католицізмом — не чути було голосу автора сеї книжки: йому не судилося діждати сеї радісної хвилі — він умер 7 років перед тим . . .”

Цією вставкою М. Павлик дуже спонтанно і з запалом підкреслив і характер, і світогляд свій та Івана Франка.

Проте, як знаємо, Кир Андрей у своїй хри-стіянській доброті, знаючи добре слова ГН Ісуса Христа, який сказав же, що не хоче смер-ти грішника, Який лишив 99 овець, щоб уря-тувати одну заблукану вівцю, — був, Кир Ан-дрей, завсіди доброзичливий, прихильний до Івана Франка й до М. Павлика. Адже, знаємо, що й М. Павлик був зовсім наблизився до Ми-трополита Андрея; і на схилі своїх літ дуже високо цинив Митрополита.

Тут насувається на думку такий один виїмок із життя Папи св. Пія Х. До нього, коли він був іще патріярхом Венеції, приходять моло-дий і певний себе адвокат, ліберал, що учашав до славної каварні у Венеції „Фльоріан” — осередок лібералів. Полагодивши професійну справу, він признається патріярсі Йосипові Сарту, що він є ліберал . . . На це патріярх, проводячи адвоката до виходу й подаючи йо-му плащ, спокійно каже: „Знаю це. Але знаю й те, що ви є „браво тозо”. Тобто, у венеціян-ському діалекті означає: „Лепський парень”.

Такою ж добротою і делікатністю до гордих і заблудших, до блудних синів, відносився й Кир Андрей.

Любов до ближнього, всепрощальність для противників, доброта Кир Андрея були великі й проймаючі. Не даремне його брат, о. Ігумен Климентій, коли приходив до Митрополита Андрея, — а могло це бувати й щоденно в останніх роках, — приклякав перед Кир Андреем і цілував його рясу — в покорі й у пошані до його праведности.

Проте, коли удар проти Христової Церкви, а тим самим проти єдності Церкви й проти нашого народу приходив зорганізований противниками Церкви й нашого народу; коли всі офіційні чинники — одні, несвідомі зла або мильно поінформовані, інші ж свідомі зла — мовчали, „не встрявали в нечисту справу”, — тоді Кир Андрей підносив свій рішучий, суворий і сильний голос протесту, як старозавітній Мойсей. Коли, в 1938 році, Поляки зорганізовано повели вандальський наступ на церкви Волині, Холмщини, Підляшшя й Полісся і безмілосердно руйнували їх, нищили, безчестили, тоді Митрополит Андрей написав у цій справі й оголосив пастирське послання. Тому, що це є історичний документ, то ми наведемо його у цілості.

#### Послання у справі Холмщини

АНДРЕЙ, Львівський і Галицький Митрополит,  
Преосвященним Єпископам, Високопреподобним  
Капітулам і  
Всечесному Духовенству Галицької Провінції.  
Мир Вам о Господі і Божа благодать!

Потрясаючі події останніх місяців на Холмщині змушують мене прилюдно станути в обороні переслідуваних наших братів, незєдинених православних християн Волині, Холмщини, Підляшшя і Полісся, та завізвати Вас до молитви за них і до діл покути, щоб висьднати з неба Боже милосердя.

Коло сто церков розібрано і розвалено. Многі замкнено. Деякі спалено рукою незнаних злочинців. У замкнених церквах і каплицях заборонені Богослуження, і в них і поза ними. Між знищеними церквами є дорогочінні старинні пам'ятки церковної архітектури. Часто нищили і знаряддя релігійного культу. Людей змушували, іноді насильством, приймати католицьку віру в латинському обряді. Священиків, удержуваних лептами бідного населення, що з доручення своєї Духовної Влади виконували душпастирські обовязки, виселявали та діймаючо карали грошовими гривнами або вязницею. Неповинних людей нераз бито та видалявано з їхніх осель. Навіть не вільно там учити катехизму і проповідувати в матірній мові людей.

Православна Церква покрита жалобою. Православні церкви поза границями держави наказали молитви і пости в намірі висьднати з неба припинення релігійного переслідування.

Ціле православне населення Польщі затривожене. Населення Холмщини зранене у найсвятіших і найблагородніших почуваннях. А всі зєдинені з Вселенською Церквою восточні боліють над ударом, завдаючи самому ділу зєдинення.

А те все сталося в хвилині, коли уряд предкладав до ратифікації уклад в справі поунійних дїбр, заключений між Апостольською Столицею та Польською Державою. Тим хронологічним збігом обставин ініціатори й організатори діла знищення скидають на Апостольський Престіл одієм того, що сталося. Події на Холмщині нищать у душах православних, незєдинених наших братів, саму гадку про можливість зєдинення, представляють Вселенську Церкву ворожою і небезпечною для православного народу. В очах кількоміліонового населення Польщі Апостольська Столиця представлена співвинною діла знищення. Отви-

рається нову пропасть поміж Східною і Вселенською Церквою.

Кому ж приписувати ті матеріяльні й моральні руїни? Хто ж посмів у католицькій державі на очах представника Апостольського Престолу -- Нунція, на очах многочисленних католицьких єпископів завдати Вселенській Церкві такий страшний удар? Хто ж посмів, усупереч інтересам держави, з потоптанням традиції Маршала Йосифа Пілсудського, виконати таке безприкладне діло?

Це могло статися тільки за інспірацією укритих ворогів Вселенської Церкви та Християнства. Таке діло не могло нікому принести хісна, крім них. Вони мали легке завдання, коли нищили частину Вселенської Церкви і нарід, що до тої Церкви належить, а могли заслонюватися позірними мотивами, що нищать ворогів держави. Нищили Католицьку Церкву при мовчавій апробаті або радісних оплесках многих католиків. Ми навіть не звертали за поміччю до наших братів латинського обряду. Вони могли нам цієї помочі відмовити, уважаючи нас, наперекір яскравим доказам, що так не є, за нельояльних громадян.

Законспіровані вороги Християнства не можуть у Польщі виступати явно проти католиків, бо ці останні надто сильні. Мусять маскувати свої удари. Ділають через інших посередньо, але й тоді можна їх пізнати по цілі, до якої прямують.

Осмілені успіхом поважилися в останньому випадку нанести тяжкий удар на неповинних і бідних селян та священників Холмщини, яких не могли оскаржувати у нельояльності до держави, удар, якого не могли оправдати ніяким закидом, зробленим тому народові. Наносять його, вживаючи патріотичних гасел, як „вирівнання історичних несправедливостей” і „нищення слідів неволі”, а несвідомих католиків штовхають до нехристиянських вчинків. Той удар нанесли неповинним православним так зручно, що рівночасно вдарили і Вселенську Церкву, але тим і зрадилися, показали, чим вони є у дійсності: це вороги Вселенської Церкви, вороги Християнства.

Ми болюче мусимо відчувати всі терпіння наших братів, а антихристиянські поступки мусимо напаятувати. Нищення церков у місцевостях, де церква потрібна народові, заборона відправи церковних Богослужень і карання за молитву — мусимо вважати за факти релігійного переслідування.

Мусимо, на жаль, уважати за триумф ворогів Церкви масонів той моральний удар, завданий самій ідеї зєдинення Церков та авторитетові Вселенської Церкви й Апостольської Столиці.

Мусимо запротестувати проти намагання кинути по нуру тїнь підозріння, що боротьбу з Православною Церквою апробує Апостольська Столиця. Мусимо також запротестувати проти того, щоб холмські події та політичну боротьбу з Українським Народом оправдувати інтересами Католицької Церкви.

Сьогодні може католицька опінія ще не зорієнтована, сьогодні ще багато католиків не здає собі справи з того, що сталося та що є і лишиться грізним мементом для католицької Польщі.

Для переслідуваних, так як і для нас, є потїхою, що Бог справедливий дивиться з неба на наші терпіння. Доля народів у Божих руках. Бог зможе з терпінь бідного народу випровадити правдиве тривале добро для нього, славу та перемогу для Святої Вселенської Церкви.

Дано у Підлютому в день св. Славного Пророка Іллі 2 серпня Р. В. 1938.

АНДРЕЙ, Митрополит.

Як уважно перечитати це Послання, — у якому нема ніже єдиного слова зайвого, а все тут суттєве, стисле, конечно до хвилини, все виходить із душі, що живе в Божій справедливості, — то ми вичуваємо в ньому й саму правдиву християнську, Божу любов до своїх ближніх, до свого народу, а через них і любов велику до правдивої Христової Церкви.

Або берімо ще такий фрагмент із його життя. Коли сидів замкнений у Суздалі у монасти-

рі-тюрмі, довідавшись, що Москалі насильно вивозять українських дітей-сиріт із Галичини до Таганрогу над Чорним Морем на те, щоб їх виховувати в московській цареславії, тоді він вніс декілька протестів-листів і зажалень до міністрів царського уряду в Петербурзі.

Треба тут згадати ще відважнішу й рішучу його поставу до ворогів Божого Закону — його славний Пастирський Лист про П'яту Божу Заповідь: „НЕ УБИЙ”, з кінця 1942 року, в обороні Жидів, яких гітлеризм винищував фізично. Врешті, в 1943 році, пише листа до Гітлера; в цім листі він протестує проти зловживань гештапо в Україні, проти фізичного винищування й советських воєнно-невільників.

### **Релігійно-культурна діяльність**

Ставши ченцем, Василянином, Кир Андрей, при всій праці над вихованням ченців молодих, звертає свою увагу на місійну діяльність серед українського народу. Ліберально-соціалістичні думки, західне вільнодумство, що сильно було поширене серед тодішньої нашої міської молоді й, декуди та інколи, пронизувались і на село. Треба було починати протидіяти; треба було виполювати кукіль і засівати здорове зерно Христової науки, щоб урятувати наш нарід перед духовим розкладом, перед духовою анархією. І тоді о. Андрей, разом із о. Плятонідом Філясом ЧСВВ, — який також був великим мужем і патріотом, довголітній і перший із реформованих Василян Протоігумен Чина, — починають видавати релігійний журнал, місячник „Місіонар”. Перше число цього місячника вийшло в Жовкві в

1897 році. Не знаю чи цей місячник був подуманий як основа видавництва Отців Василіян у Галичині! Можна припускати, що так, бо Кир Андрей мав замисли, ціли, які сягали в ширину й у глибину життя, які мали в собі тривалість і силу розвитку. Надто, на ті ж роки припадають початки друкарні в „Ораторію ді Дон Боско” в Торіно в Італії, де виховувались уже робітники друкарської штуки. Нині — це велика „Сочіста Едітріче Інтернаціонале Салезіяна”. Не без того, що Кир Андрей знав про початки цього видавництва.

А ці перші числа „Місіонаря” виходили з малої містини — правда: історичної містини! — Жовква. Їх друкували в малім домику, що був недалеко дзвіниці, — між дзвіницею і долішньою брамою, — в подвірі монастиря й церкви. Колесо простої друкарської машини обертало тоді власними руками Михайло Завадка, селянин із села Винники біля Жовкви. Щойно згодом, — чи не в 1903 році! — будують нижче від цього домику, при долішній брамі, перший одноповерховий будинок. У цьому будинку на партері була вже галя машин, тут же, в окремій кімнаті, бензиновий мотор; по другому боці, на партері, адміністрація видавництва і експедиція та склад готових оправлених книжок; на поверсі ж над машиноювою галею — зецерня, над експедицією — переплетня; у мансарді — швальня книжок і фальцерня. Цей місячник „Місіонар” виходив від 1897 до (— з перервою у 1939 до 1942 р. —) 1944 року, тобто — до приходу Москалів-большевиків удруге на наші землі. З усіх українських часописів і журналів мав цей місячник найбіль-

ший наклад, а розходився він у першу чергу в Галичині і по всіх землях — крім України під московським ярмом — світу, де лиш жили Українці. Видавництво ж Отців Василиян у Жовкві так було розрослося, що з-поміж усіх українських видавництв було воно найбільше і найкраще технічно модерно вивінуване.

Місячник „Місіонар” було те здорове зерно, що його задумав кинути в нашу землю Кир Андрей із о. Плятонідом Філясом ЧСВВ, і яке принесло багатий плід, про що ми й нині не всі здаємо собі справи.

Далі, Кир Андрей реорганізує, уліпшує у Львові, в 1901, Духовну Семинарію, створивши з неї Велику Семинарію, у якій виховувались молоді священики. Заходиться отворити такі ж Семинарії й у Перемишлі та у Станиславові.

В тих же роках іде завзята боротьба Українців проти Поляків за український університет у Львові. В цій боротьбі Митрополит Андрей солідаризується з українським громадянством: і коли, в 1901/2 р., є сецесія української молоді з Львівського університету (600 наших студентів, у цьому числі 300 студентів теології вихованків Духовної Семинарії), тоді Митрополит Андрей дає свою згоду на цю сецесію й замикає Духовну Семинарію на цілий шкільний 1901-02 рік. Щойно під цим натиском австрійський уряд задумує створити український університет у Львові, але... московський міністер закордонних справ через свого посла у Відні склав рішучий протест проти цього університету у Львові, загрозив-



ши, що створення цього університету буде „КАЗУС БЕЛЛІ” — „причина до війни”.

По першій світовій війні, по невдатній нашій возвольній війні через ворожість до України демократій Заходу в тім і демократії ЗДА, — Митрополит Андрей, у 1928 році, не посилас своїх студентів на польський університет у Львові, а перетворює Духовну Семинарію на Богословську Академію, з латинською й українською мовою викладовою, і в цій Академії студіює українська молодь із усіх займанщин; а також студіюють у ній студенти греко-католицького обряду — Маляри, Румуни, Словаки, Хорвати. При Академії основує Українське Богословське Наукове Товариство, яке, до 1939 року, видало кількадесять томів наукового журналу „Богословія” і коло 20 томів „Праць Богословської Академії”. У Римі зорганізував Кир Андрей Українську Церковно-Історичну Місію, яка мала вишукувати у ватиканських архівах вартісні документи до історії Церкви і взагалі Церкви усього Сходу. Його ж заходами в Інсбруці, при теологічному факультеті цього університету, відкрито Інститут для Унійних Студій, т. зв., „Канісіанум”. За почином і фінансуванням Кир Андрея виходили у Львові: для дітей „Наш Приятель” і книжечки бібліотеки „Нашого Приятеля”; для середньо-шкільної молоді виходив „Поступ”, який, згодом, став журналом українського католицького студентства; для молоді виходив також журнал „Українське Юнацтво”. При допомозі Кир Андрея виходили: тижневики „Мета”, „Христос наша Сила” і літературно-мистецько-науковий місячник „Дзвони”. При

цьому місячнику була й бібліотека „Дзвонів”, яка випустила понад двадцять томів наукових і белетристичних творів, між ними відома й нагороджена повість Уласа Самчука „Волинь”.

Всю свою релігійно-культурну діяльність Митрополит Андрей веде на славу Богові і з любови до українського народу, бо хоче піднести його на той рівень, на якому цей нарід колись, у своїй давнині, стояв, а який упав разом із своєю державою, а вже найнижче впав за часів кріпацтва, панщини. І Кир Андрей із любови до свого народу заходився його піднести, — бо вертаючись у молодих роках до цього народу, мав це на ціли, — і таки підніс цей нарід, як ми це самі бачили й пережили ще у Галичині живши.

### **Умійна діяльність**

Головним завданням, основною ціллю усього життя слуги Божого Андрея Шептицького від молодости до останнього його віддиху на землі була: свята Унія, зєдинення незєдинених православних із Вселенською, Католицькою Церквою. Він віддається праці священничій, місійній, науковій, національній, суспільній, харитативній, свою бачну увагу присвячує мистецтву, але — св. Унія для нього на першому місці. За що він не брався б, про які наміри, пляни не подумав би, — з перед очей його душі не сходили слова Ісуса Христа: „Щоб усі були одно”. Запал до цієї святої справи не покидав його до його смерти. Хоч знав він із історії про справи св. Унії, знав із практики свого життя, що це — зокрема серед нас Українців православних, серед яких,

і то серед інтелігенції, стільки соток літ веде антикатолицьку діяльність, колись Греки, а тепер Москва! — не є так легко бодай нахилити наших незєдинених до цієї великої Христової Ідеї „Щоб усі були одно”, — він не покидав цієї праці.

В цій своїй унійній діяльності Кир Андрей нагадує дещо єпископа Падови, в Італії, Кардинала Блаженного Григорія Барбаріго. Нічого іншого за ціле своє життя не робив, лише приготовлявся до хвилини, коли зможе навертати Схід до католицької Церкви. Грецьку мову, яку введено до Семинарії у Падові в 1675 році, усі студенти мусіли знати її досконало. Пізніше, ввели тут навчання й інших східних мов, бо виринула думка: навертати не лише незєдинених, але й Турків. Барбаріго всі гроші видавав на цю святую ціль, занедбував, матеріально, сам себе, жив скромно, майже бідно, а всі видатки його ішли на справи Унії, на навершення Сходу.

Митрополит Андрей за молоду їде в Україну, в Московію, налаждує звязки з колами схильними до Унії. Пізніше, в 1907 році, вже як владика, знову їде туди скрито, під чужим прізвищем, навязує ще тісніші взаємини з одиницями, які прихильно ставляться до зєдинення з Вселенською Церквою.

За його почином, у колишній столиці великоморавської держави й осідку діяльності свв. Кирила й Методія, у Велиграді, відбувся перший зїзд церковних діячів словянських народів обидвох Церков, щоб себе пізнавати, наближуватись до себе, обговорювати справи й питання, які торкаються обидвох Церков.

На цьому зїзді, у 1907 році, і на наступних Кир Андрей був головною особою. На першому зїзді, як ми вже згадували, виголосив він першу, вичерпну доповідь. І ці зїзди відбувались щорічно до 1939 р.

У своїх поїздках, явних і таємних, в Україну чи в Московію, Митрополит Андрей пізнавав духовників, єпископів і священників, що схилялись до злуки з Апостольським Престолом у Римі; деякі з них ставали католиками і сповняли свої обовязки Апостолів на місцях. Такими були о. Леонід Фїодоров, який був головою католицької московської Церкви, Іван Дойбнер, о. Ол. Зерчанінов, що був Апостольським Адміністратором Камянець-Подільської єпархії, о. Михайло Зегельський, який, у час революції, був Ексархом України й Білоруси.

На тлі цієї діяльності Кир Андрея один із сучасних польських публіцистів каже: „Нема нічого дивного, що дїждався він прїзвища, в устах одних — злобного, в устах інших — повного подиву: „Альтер Папа ін Орієнте”, „Другий Папа на Сході”. Далі, цей сам автор каже: „Одначе, політичні випадки створили іншу ситуацію. Після вивезення Митрополита Кир Андрея на заслання 1914 р. та вибуху революції 1917 р., Кир Андрей не припиняє унійної акції; він висвячує на московського католицького єпископа о. Фїодорова, (замученого большевиками), творить католицьку білоруську й українську єпархію, так, що 21 червня 1918 року Український Православний Синод постановив створити український патріархат, незалежний від Москви та гідністю патріарха наділити Митрополита Кир Андрея, що посе-

редньо рівнялось повній Унії. Але колесо історії повернулось. Перші повоснні роки виповнили Шептицькому дошкулювання, на жаль, мало похвальні, з боку польської влади і калюмнії з боку Французів, які не могли йому забути, що він був членом австрійської Палати Панів. Тоді Митрополит Кир Андрей організує Українську Церкву на другій півкулі й сьогодні є це найчисленніші уніятські дієцезії у вільному світі, що мають своїх митрополитів, численних єпископів і понад 500 священників. Після повороту до Польщі, Шептицькому було дано — й то до 1939 р. — зустрічатися з польською низькістю і завистю. Його інтерновано в Познані й випущено щойно на інтервенцію Пія XI у січні 1924 р. Говориться теж, хоч і невідомо з якою міркою правди, що польський уряд категорично запротестував проти назначення його кардиналом”.

Далі, згадаймо 1941-42 роки, коли отворились кордони на Схід й коли наші брати православні мали змогу наблизитись до нас, а ми до них. Тоді й те палке серце Митрополита Андрея, що увесь час билось для справи св. Унії, затремтіло на ймовірну можливість злуки незєдинених наших братів із Вселенською Церквою. І він пише відомі листи: до архієпископа Іларіона Огієнка, з 14 листопаду 1941, послання до православних архієреїв в Україні, з 30 грудня 1941, до митрополита Олексія Громадського, з поч. лютня 1942, до української віруючої інтелігенції православної, з 3 березня 1942. В цих усіх листах, що сповнені правдивої і щирої християнської любови, великого розуміння справи церковної злуки, гли-

бокого вичуття добра цієї злуки для самої України, — Кир Андрей виявив усю свою душу, серце, усі великі сподівання.

А на всі ці листи й послання Кир Андрея він одержав беззмістовні, софістичні, а то й неповажні відповіді, що, нині, читаєш і ясно бачиш: треба дуже молитись, щоб Господь Бог дав ласку Свого св. Духа для нас, Українців, до зрозуміння цієї св. Справи, якою усе життя жив слуга Божий Андрей.

Для характеристики ж цих усіх відповідей на листи Митрополита Андрея наведемо оцю відповідь, яка — менше чи більше — подає зміст усіх інших відповідей.

Ухвала Священного Собору Єпископів Святої Автокефальної Православної Церкви в Генерал-Губернаторстві, прийнята на сесії у Варшаві дня 27, місяця травня 1942 р.

В справі листів греко-католицького Львівського Митрополита Кир Андрея Шептицького: 1. „До всіх Високопреосвящених і Преосвящених Православних Архієреїв в Україні і на українських землях” і 2. „До Української Віруючої Православної Інтелігенції”.

Священний Собор Єпископів у складі: Голови Собору, Його Блаженства, Блаженішого Діонісія, Архієпископа Варшавського і Митрополита Св. Автокефальної Православної Церкви в Генерал-Губернаторстві і членів: Високопреосвященного Іларіона, Архієпископа Холмського і Підляського і Високопреосвященного Палладія, Архієпископа Краківського, постановили:

„Щиро вітаємо заклик Митрополита Кир Андрея Шептицького про поєднання двох наших Церков в одну Церкву і з радістю приймемо до своєї Православної Церкви всіх наших братів греко-католиків. Ми всі гаряче щоденно молимося, щоб в Україні повстала для всього народу одна Українська Православна Церква”.

Читаєш цю відповідь уже історичну й думаєш: як Слуга Божий Андрей у своїх посланнях і листах закликає наших братів православних незєдинених, щоб злучились із Однією, Святою, Вселенською, Католицькою Церквою і щоб відстала, відпала вітка прихилилась до цілої, головної виноградної Лози і з цією Лозою створила цілість, Одне, — то Священний Собор Єпископів Святої Автокефальної Православної Церкви, приймає нас, що зєдинені з Однією Вселенською Церквою, до своєї Автокефалії! Поки-що, сумне воно, але правдиве . . .

І приходиться з сумом ствердити, що — хто його зна чи не мав Кир Андрей у своїй унійній діяльності більше успіхів серед незєдинених Білорусів і Москалів, ніж серед Українців. Вище наведені прізвища незєдинених православних, що стали католиками, що зєднались із Вселенською Церквою, — говорять самі за себе. А між цими прізвищами зєдинених є одно велике: о. Леонід Фйодоров. Він у всіх переслідуваннях і терпіннях, що зазнав їх за католицьку віру, за правдиву Церкву Ісуса Христа, — ішов слідом за своїм учителем — Слугою Божим Андреєм. Недаремно ж, уже царський уряд, арештувавши й на Сибір заславши о. Леоніда, назвав його: „Секретар Митрополита Шептицького”. І згинув о. Леонід Фйодоров як мученик за віру Христа: у 1923 році большевики арештують його, вивозять на Сибір, у Котлас, і він тут умирає 1935 р.

Одна італійська письменниця, Орнелля Кяра Броккі, написала вельми цікаву книжку: „Важкий шлях Филиппини Дюшезн”. Це є жит-

тепис католицької місіонарки, якої уся діяльність, з кінцем XVIII і початком XIX століття, була важка, безпросвітна, безвиглядна, але вона по геройськи терпіла всі невдачі, раділа незначними успіхами й не переставала працювати для Христа. І О. К. Броккі каже: „Було це ядро зерна — свідоме, що мусить зогнати й умерти в темній скибі терпіння, що б дати багатий золотий колос”.

Ми всі повні надії, що Слуга Божий Андрей і є цим євангельським із притчі зерном на ниві св. Унії.

### Закінчення

Як кинемо спокійним поглядом на ті роки кінця 19-го століття і початки 20-го століття, на всі українські землі під Австрією, на наш релігійний, національний, культурний і економічний стан, на ті всі початки того нашого життя, що важко прокидалося, то приходимо до переконання, що само Боже Провидіння дало нам Свого великого Мужа, щоб він у цей важкий час освітив наше вузьке, загумінкове, ще декуди дуже попанщизняне життя; що б у час оживання нашого народу до життя релігійного — реформа Чина св. Василія Великого, — національного, культурного, суспільно-економічного надати нам певний і ясний напрямок, показати шлях — сформувати нас.

Серед нас — шлях Слуги Божого Андрея був важкий. „Прийшов до своїх, а свої його не пізнали”. Прийшов до нас як предтеча, передвісник нашого нового життя, але й усе своє життя серед нас зазнав він долі предтечі: терпіння. Наша провідна верства, що походила



— і, в більшості й походить — із народу, який сотки років живе бездержавним життям, у постійній — як не одній, то другій — займанщині, з психольогією поневоленого кріпака, — ця верства прийняла Андрея Шептицького з недовірям, з непевністю, з підозрінням. Згадати б, хоч наборзі, статтю у щоденнику „Діло”, з літа 1908, “Ad maiorem Poloniae gloriam”, пера д-ра Льонгіна Цегельського, у якій автор закидає Митрополитові Кир Андрєєві, ні більше — ні менше, що він чужинець надиханий традицією валєнродизму. Проте, під натиском частини тієї нашої здорової суспільности Л. Цегельський із „Діла” уступив; а згодом і перепросив Кир Андрея, а цей, у свою чергу, як завсіди в нього бувало — простив йому нерозважний і „палкий” виступ. І так це тривало в нас до першої світової війни — 1914 року. Потім, врешті, прийшло опам’ятання. Поляки ж, ті весь час, від його повороту до українського народу до останніх хвилин його життя накидались на нього, як на зрадника, і де й коли лиш могли прикрити йому чинили.

А Митрополит Андрей, у своїй доброті, у любові через Ісуса Христа до всіх, у своїй покорі й великій терпеливості та витривалості усе те спокійно зносив і діяв, добро чинив, до своїх великих ідей і замислів змагав.

Його поява серед нас, уся його широко-охопна діяльність на нашому ґрунті, усеньке його життя для нас, його співсучасників, що мали щастя у цім його віці жити, його бачити, в нього бути, — він іще за-близько нас. Загал „критично наставлений” до всіх проявів йо-

го життя потребує перспективи: віддалі часу. Тому, життя Слуги Божого Андрея, його уся всеохопна й багата діяльність набере свого значіння і правдивої вартости щойно для наших майбутніх поколінь прийдешнього великого, вільного часу.

... Апостол Филип, — у хвилині, коли Ісус Христос, по Тайній Вечері, вже відходив, — спитав Ісуса: „Господи, покажи нам Вітця, а це для нас вистачатиме”. На це Ісус відповів: „Я з вами вже стільки часу, а ти ще не навчився пізнати мене, Филипе? Хто бачив мене, той бачив Вітця”!

Бо вже таке людське життя!

І для Апостола Филипа ще не було перспективи.

\*\*

З другого ж боку, саме з боку тієї перспективи, як візьмемо те зерно з євангельської притчі, як призадумаємось над отими невсипущими, ревними трудами всього життя Слуги Божого Андрея, то в нас увіходить ясний промінь надії на наше світле майбутнє — нашої Церкви й Народу.

А цим ясним променем для нас стають передсмертні пророчі слова Слуги Божого Андрея уранці 1 листопаду 1944 року. Він розмовляє з приявними біля нього про справи Церкви. І тоді Слуга Божий Андрей передскажує, що прийде до повного знищення католицької Церкви в Україні, додавши, що в **будучому українська католицька Церква відродиться і пошириться у повному розквіті по цілому Сході!**..

Бронкс, 15 лютого 1960



50 ¢

Printed in U. S. A.